

Herczku Ágnes

Szomszédaink nyelvéről Bartók nyomában

Jó estét kívánok, Hölgyeim és Uraim!
Aj dobrí vecser! Și bună seara!

Kevésbé ismeretes, hogy Bartók Béla, a klasszikus európai műveltségű – németül, franciául és angolul társalgó, illetve levelező – polgár, saját népzenei gyűjtőmunkájának megkönnyítésére, illetve bontakozó barátságainak elmélyítésére, megtanult szlovákul, és még jobban: románul is.

Így ír 1910 áprilisában Dimitrie Georgescu Kiriác zeneszerző-folkloristának Bukarestbe:

„(...) Miután már sok magyar és szlovák népdalt gyűjtöttem, nekiláttam az erdélyi román népdalok gyűjtésének is... (...) Eleinte egy román diák volt a kísérőm, aki a szövegeket lejegyezte. Most azonban eljutottam odáig, hogy azokat magam is le tudom jegyezni, és azt hiszem, ami a népies kiejtést illeti, ezt a munkát sokkal pontosabban végzem; – kísérőmnél gyakran előfordult, hogy a kiejtést megváltoztatta (mint ahogyan azt azok az emberek teszik, akik minden áron ki akarják javítani a népet!).”

Ioan Bușiția, a belényesi gimnázium tanára volt Bartók segítőtársa az 1909-ben megkezdett bihari román népdalok felgyűjtésében. Három évvel később Bartók neki írt először románul levelet:

„Kedves Tanár Úr.

Köszönöm, hogy annyit fáradozott velem. Meg kell azonban mondanom: túlzásba vitte. Egy király sem

érezhette volna magát jobban Önök-nél; azt hiszem, feleségének nagy fáradságába kerülhetett olyan ebédeket készíteni, amelyeneket sohasem kapok otthon. Ilyet nem szabad tennie! (...)

Nevetni fog a sok hibán, amit elkövettem, de nem baj; ez az első kísérletem.

*Üdvözl
Bartók”*

Bușițiával kapcsolatuk később barátsággá nemesült, 1926-ban már így kezdte egyik levelét:

„Kedves Barátom!

Nagyon örültem ma kapott levelednek, már oly rég nem hallottam hírt rólad. (...)”

Szlovák népdalokat Bartók még korábban, 1906-tól gyűjtött, előbb lakóhelyén, Rákoskeresztúron, majd Hont megyében, Zólyomban és Nyitrában is. A honti szlovák népdalok gyűjtésénél Samuel Bobál, egyházmaróti evangélikus lelkész volt a segítségére, akit Bartók a lejegyzett dalok szövegének letisztázására, ill. javítására is megkért. Azért „csak” a korrekcióra, mert ekkorra (1913) már tudott annyira Bartók szlovákul, hogy a gyűjtés lejegyzését maga végezze.

Az a 80 éves Mária Čásárová, aki 1914-ben, 15 évesen énekelt Bartóknak, napjainkban így emlékezett vissza:

„Bartók becsületes ember volt. Gyenge alkatú. Tudott szlovákul is. Rendesen beszélt velünk szlovákul,

mert akkor nem mindenki tudott magyarul, csak akit tanítottak."

S végül még két adalék Bartók kíméletlen alaposságához.

Így mentegetőzik egy, a horvát népzene kutató Vinko Žganecnek írt levél zárszavában:

„(...) Magyarul írtam, mert úgy tudom, ért magyarul. De ha esetleg már nehezebbre esik magyarul írni, írhat németül, franciául, vagy angolul. Sajnos, horvátul csak a népi szövegeket értem meg, de már az irodalmi kifejezéseket nehezen!”

Raina Kacarovának, a bolgár folkloristának pedig így ír Szófiába:

„(...) Ami azt az összeget illeti, amelyet Ön nekem át akart utalni, arra kérem, hogy azért vásároljon és küldjön bolgár könyveket, ameddig az összeg ki nem merül (a postai költségeket is beleértve): például valamilyen középfokú nyelvtant, amilyent az iskolákban használnak, olvasókönyvet – mondjuk 2. vagy 3. elemi osztályosot (esetleg képekkel), továbbá, ha még marad pénz, képeslapokat, folyóiratokat. (...)

Szótárra nincs szükségem, mert van egy kitűnő szótáram, a Weigand-féle (bolgár-német). (...)”

Igen, kíméletlen alaposság, elkötelezett profizmus: Bartók Béla amilyen népzene kutató, annak a népnek beszélni, de minimum érteni akarja a nyelvét. A közvetlen szomszédokét: feltétlenül.

Milyen jó lenne eldicsekednem hasonló eredményekkel! És bár fellépéseim, illetve gyűjtéseim során sokszor tudtam volna hasznosítani ilyen nyelvtudást – egy kukkot sem beszéltek sem szlovákul, sem románul. Így ma

este én vagyok a legkevésbé hivatott prókátora annak, milyen komoly előnyökkel jár a közép-európai többnyelvűség. Hogy például milyen fantasztikus érzés úgy népdalokat gyűjteni, hogy az ember beszél a falvakban élő emberek nyelvét, legyenek azok románok, szlovákok, ruszinok vagy cigányok!

De részben felmentve magamat: nincsenek népzene kutatói ambícióim, így felhagyok az önostorozással. Bőven beérném a szlovákiai vagy romániai koncertjeimen, hogy – gesztusértékű – anyanyelvi konferálással rukkolhassak elő.

Addig maradok egyelőre úgy, mint Bartók Béla a horvát nyelvvel: a népi szövegeket – természetesen – értem, de már az irodalmi kifejezéseket nehezen...

Hangsúlyozom: egyelőre. Mert ha például a szlovák vagy a román nyelv tanulási lehetősége konvergálna az angolhoz, némethez, illetve franciához, és ezzel a lehetőséggel az önszorgalmam mint együtt ható tényező állna fenn, semmi sem tartana vissza egy nyelvtanfolyamra való beiratkozástól.

Maradok legnagyobb tisztelettel a ma este szervezői, résztvevői és az ösztönző elképzelés iránt! Beszéljünk egymás nyelvén, hogy igazán értsük egymást!

Felhasznált irodalom

László Ferenc, *99 Bartók-levél*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1974.

Csáky Károly, *„Múltidéző” – Bartók honti szlovák gyűjtőtűjtáiról*, 2016. 04. 14.

<https://felvidek.ma/2016/04/bartok-honti-szlovak-gyujtoutjairol/>